

ת"פ 22881/11/18 - מדינת ישראל נגד פלוני

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

ת"פ 22881-11-18 מדינת ישראל נ' פלוני(עציר)

לפני כבוד השופט שמאי בקר
המאשימה

מדינת ישראל
ע"י ב"כ עו"ד צוראל שגב, מחלק תביעות ת"א

נגד
הנאשם

פלוני
ע"י ב"כ עו"ד ענבר קינן, סנגוריה ציבורית

הכרעת דין משלימה

נוסח מותר לפרסום

ביום 31.3.19 זוכה הנאשם, ד', מביצועה של עבירת איומים אשר יוחסה לו בכתב האישום.

הנאשם היה עצור עד תום ההליכים; על כן, מיד לאחר שמיעת סיכומיהם של הצדדים בעל פה, ביום 31.3.19, ומששוכנעתי כי מן הראוי לזכותו, מצאתי להודיע, ראשית חוכמה, על זיכוי, בכדי שישוחרר ממעצר לאלתר, ובד בבד הודעתי לצדדים, בהתאם להוראת סעיף 183 לחוק סדר הדין הפלילי, כי נימוקי ההכרעה - יימסרו בהמשך. הנה הם, איפוא, הנימוקים לזיכוי של הנאשם.

כתב האישום והמענה לו

1. נגד הנאשם, ד', הוגש כתב אישום במסגרתו יוחסה לו עבירה של איומים לפי סעיף 192 לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן: חוק העונשין).

על פי עובדות כתב האישום, ביום 6.11.2018 בשעה 04:35 לערך, התקשר ד', טלפונית, לעמותת ער"ן, ושוחח עם מתנדב מטעמם, זיגפריד רוטמנש (להלן: רוטמנש, או המתנדב); אותו מתנדב, מעברו השני של הקו, נמצא באותה העת, בפאלו אלטו שבארצות הברית.

במהלך השיחה מסר ד' לרוטמנש שהוא הגיע להחלטה נחושה "לגמור" את גרושתו, ולשם כך "שוחח עם עבריינים רציניים שיכולים לבצע את העבודה מאחר ואין לו מה להפסיד", ועוד הוסיף כי "היה אדם נורמטיבי אך כיום הוא פרופסור לפשע".

2. בדיון שהתקיים ביום 5.12.2018 כפר ד', באמצעות באת כוחו, עו"ד ענבר קינן, בעובדות כתב האישום. ההגנה טענה כי נוכח טיב העבירה לא ניתן לבסס הרשעה על בסיס חומר הראיות, וכך הסניגורית: **"הוא לא איים. הוא סיפר מה שעל ליבו, הוא מרגיש במצוקה. המילים שכתובות פה לא נאמרו"**.

3. התיק נקבע, איפוא, לשמיעת ראיות; ביני לביני דחה בית המשפט את בקשת ההגנה לבטל את כתב האישום מטעמים של צדק, בקובעו כי הבקשה תוכרע לאחר שמיעת הראיות בתיק.

פרשת התביעה

4. ביום 28.2.2019 העיד העד המרכזי מטעם התביעה, רוטמנש, באמצעות התוועדות חזותית, נוכח העובדה ששהה כאמור בארצות הברית באותה העת, ולאחר שבית המשפט קיבל את בקשת המדינה להעידו באופן זה, חרף התנגדותה הנחרצת של ההגנה (ראו, בפירוט, את ההחלטה מיום 30.12.2018).

5. רוטמנש העיד בחקירתו הראשית שהוא פרופסור מן המניין באוניברסיטת קליפורניה שבלוס אנג'לס, רופא במקצועו, מומחה ברפואת אם ועובר, ועובד בבית החולים "אל קמינו" שבמדינת קליפורניה.

6. רוטמנש סיפר שהיה בעת הרלוונטית מתנדב בער"ן משך כשנה וחודש, לאחר שעבר תקופת "חונכות" עם פסיכולוג מאבחן מטעם העמותה, ותפקידו היה לקלוט שיחות מהפונים אליה, כמתנדב מן השורה.

7. המתנדב רוטמנש העיד כי שיחת הטלפון של הנאשם ד', ביום 6.11.2018 בשעה 04:35 לפנות בוקר שעון ישראל, התקבלה כשיחה בלתי מזוהה; העד הבהיר, כי "זה קורה הרבה בער"ן". עם זאת, ציין רוטמנש, כי במהלך השיחה אמר לו ד', בטעות, את שמו הפרטי.

8. השיחה עם ד' ארכה 34 דקות וכמה שניות, ורוטמנש פירט ותיאר כי ד' פתח את השיחה בכך שאמר לו שהוא "לא יכול לעזור לו". לדברי המתנדב, ד' שיתף אותו בכך שהוא גרוש ואב לשלוש בנות, וכי הרקע לגירושין היה בגידה של בת זוגו בו; ד' שיתף את המתנדב בכך שגרושתו רוצה "לנקום" בו.

רוטמנש העיד שד' המשיך וסיפר לו על הסכסוך בינו לבין גרושתו, במסגרתו הוצא נגדו צו הרחקה ממנה, והוגבלו הסדרי הביקור שלו עם בנותיהם המשותפות. ד' הסביר למתנדב כי הרקע להוצאת צו ההרחקה נגדו היה שימוש בקנאביס, וטען כי זה השימוש היה לצורך רפואי, נוכח מחלה נוירולוגית ממנה סבל.

המתנדב העיד עוד, כי ד' שיתף אותו בכך שגרושתו "משניאה עליו את הילדות", וסיפר שפגש באקראי את בתו הבכורה, ובתגובה - היא נמלטה מפניו כשהיא "מסתכלת בפחד".

רוטמנש העיד שד' שיתף אותו בכך שאחת מבנותיו ניסתה מספר פעמים לשלוח יד בנפשה, ובנסיבות אלה פגש בגרושתו בבית החולים, בחדר המיון. המתנדב העיד שד' סיפר לו כי כעס על גרושתו והאשים אותה במצבה הנפשי של אותה הבת.

9. בהמשך השיחה, העיד רוטמנש, סיפר לו ד' על "ניסיון קודם" לפגוע בגרושתו, בכך שהיה בדרך להרוג אותה, מצויד ב"סכין גדולה" אותה כינה גם "פיגיון". המתנדב העיד כי ד' שיתף אותו במה שהתרחש בחקירתו במשטרה בקשר לאותו אירוע, אז אמר לחוקרים כי הוא רצה "לחתוך אותה לחתיכות" ולעשות ממנה "קוביות", ושהוא "ישחט".

המתנדב רוטמנש העיד שד' אמר לו עוד כי הוא נשפט בעקבות המקרה דלעיל, וריצה את עונשו בכלא מעשיו, משם השתחרר "לא מזמן"; ד' אף הוסיף וסיפר למתנדב, כי חוקרי המשטרה אמרו לו, באותה פרשה קודמת, כי "פוחדים ממנו יותר מעברייני ידוע".

10. המתנדב רוטמנש סיפר כי ד' שיתף אותו בכך שהוא החליט לפגוע בגרושתו, ודבריו אלה היוו את הבסיס לכתב האישום, כהאי לישנא:

"הוא סיפר לי על המאסר שלו ועל האנשים שהוא פגש במאסר ועל ההחלטה שלו לפגוע בגרושתו. לאחר מכן אמרתי לו שלא כדאי לו לבצע את מה שהוא דיבר עליו. הוא סיפר שהוא היה במאסר, הוא אמר שהוא, אם מותר לי כאן, הוא אמר: נכנסתי בן אדם נורמטיבי ויצאתי פרופ' לפשע. [1]"

...

הוא אמר שבמהלך המאסר שלו הוא הגיע למסקנה שהוא רוצה, אני רוצה להיות זהיר, כי אני זוכר את המילה המדויקת בה הוא השתמש, הוא אמר לגמור אותה, הוא אמר, כאשר שאלתי למה אתה מתכוון, הוא אומר: לגמור, לגמור, הוא אמר פגשתי אנשים עבריינים מאוד רציניים בכלא, שיודעים לבצע דברים כאלה. הוא המשיך לומר שהכוונה שלו היא לפגוע בה כאשר לא היה ברור האם הוא בעצמו יבצע את זה או שהוא יבקש מאותם הגורמים שהוא הכיר בכלא שיבצעו את הדבר. הוא לא דיבר על האופן בו הוא מתכוון לעשות זאת...

...

היתה לנו שיחה שבה אמרתי שתראה דברים כאלה אתה יודע שזה יהרוס גם את חייך שיעצרו אותך. הוא אמר אני יודע שיעצרו אותי ולא אכפת לי, אמרתי לו אתה לא תראה את בנותיך יותר. הוא אמר גם כך הוא לא רואה אותן. ובשלב מסוים אמרתי שלא כדאי לפעול מתוך סערת רגשות, ועל כך הוא ענה מי

נמצא בסערת רגשות? והוא באמת לא דיבר בסערת רגשות. בשלב זה הוא סגר את השיחה.

...

הוא גם אמר שהוא דיבר על אותם אנשים שהוא פגש בכלא שהם פושעים מאוד רציניים לדבריו והם יודעים לבצע דברים שכאלה...

...

האופן שבו הוא סיפר על אותם אנשים הוא אומר, קודם כל הוא אמר נכנסתי לכלא בתור אדם נורמטיבי ויצאתי פרופסור לפשע. הוא השתמש הרבה פעמים בפתח במילה נורמטיבי. אחר כך הוא אמר פגשתי אנשים כי הם פושעים בכלא, אבל לא סתם פושעים, אלא פושעים שיודעים לבצע דברים כאלה, הם יעשו את העבודה... בהמשך השיחה כאשר אמרתי לו שלא כדאי ושהוא לא יראה את הבנות הוא אמר לא אכפת לי גם ככה אני לא רואה אותן. אמרתי לו שהוא יהיה במאסר ושהחיים שלו נגמרים. הוא אמר חיי נגמרו גם כך כי הוא סיפר על כך שבזמן שהוא היה בכלא, הוא לא יכול היה לשלם שכ"ד ושהוא פונה מדירתו".

11. לאחר שד' אמר למתנדב כי הוא רוצה לפגוע בגרושתו, הבין רוטמנש - "שיש פה משהו שיש חובת דיווח עליי כחובה אזרחית", ולכן - כך העיד - לחץ על "הכפתור האדום". רוטמנש הסביר כי כפתור זה נועד למקרים מאוד יוצאי דופן, דוגמת אדם שמבקש להתאבד. לחיצה על "הכפתור האדום" מצרפת לשיחה פסיכולוגים בעלי מיומנות גבוהה יותר מזו של מתנדב "רגיל", ותפקידם להדריכו כיצד "לנווט את השיחה". רוטמנש הבהיר כי מנגנון הכפתור האדום פועל כך שהפונה לא יודע על הצטרפות הפסיכולוג לשיחה.

רוטמנש העיד כי לאחר שלחץ על הכפתור האדום, הצטרף לשיחה פסיכולוג, בשם טובי, אולם משום שלא היה בטוח אם הוא אכן צורף, הוא לחץ על הכפתור בשנית, אז הצטרפה לשיחה פסיכולוגית אחרת בשם לידיה.

12. המתנדב העיד כי ניסה להאריך את השיחה עם ד' על מנת שהפסיכולוג המצטרף יוכל לשמוע ולהתרשם, וגם כי רצה לשמוע ולהיווכח "עד כמה הדברים רציניים".

13. **בחקירתו הנגדית** אישר רוטמנש, בתשובה לשאלת הסניגורית, כי "בסיס" התקשורת בין עמותת ער"ן לפונים אליה הוא השמירה על אנונימיות. עוד השיב המתנדב לשאלת הסניגורית, לגבי אופן השירות שניתן בעמותה, כך: "העזרה שלנו היא יותר בצד של ההקשבה. ז"א אנו לא מנסים לשנות משהו בפונה או עבורו. אנו שם להיות קול אוהד בכל מידה שאנחנו יכולים. יש מצבי קיצון - למשל שאתה עומד בפני התאבדות, אנו מנסים להתערב לטובת הפונה. אין לי הרבה ניסיון בער"ן".

14. רוטמנש הדגיש במהלך חקירתו הנגדית כי לא הוא היה מי שפנה למשטרה, אלא לידיה.

15. פרשת התביעה כללה גם את עדותו של השוטר רועי צור (אינה רלוונטית להכרעת הדין), ואף הוגשו מוצגים בהסכמת ההגנה, לרבות חקירותיו של ד' במשטרה. ד' נחקר במשטרה פעמיים: ביום 6.11.2018 (ת/3), וביום 10.11.2018 (ת/4). מת/3 עלה כי ד' העיד בחקירתו במשטרה שהסיבה בגינה פנה לער"ן היתה ניסיונו לחפש אוזן קשבת למצוקתו; כך העיד ד': "... דיברתי תשעים אחוז משיחת הטלפון עם ערן על הכאב שלי והתסכול שלי שאני מורחק מהילדות. וגם מבחינה כלכלית אני בלי שקל ברחוב, כדר רחוב. כל מה שחיפשתי זה אוזן קשבת לשתף במצוקה שלי".

ד' העיד בחקירתו במשטרה כי סיפר לחבריו בכלא מעשיו את "הסיפור שלו" והם הציעו לו את "עזרתם", והדגיש כי "לרגע לא נתתי אישור ולא חשבתי לתת אישור לאותם גורמים. סיפרתי את פני הדברים, וכמובן שציינתי שלא הסכמתי להיענות לבקשות של אותם גורמים עברייניים בכלא".

ד' שלל כי אמר לער"ן שהוא רוצה לרצוח או להרוג את גרושתו, וטען כי אמנם אמר שהוא מתעב אותה - "אבל לא הזכרתי לרגע ולא היה לי כוונה ולא אמרתי שאני רוצה לרצוח אותה או להרוג אותה או משהו כזה".

16. בחקירתו השנייה (ת/4) בחר ד' לשמור על זכות השתיקה.

פרשת ההגנה

17. במסגרת פרשת ההגנה העיד ד', בלבד, להגנתו.

18. בעדותו הראשית בבית המשפט, חזר ד' על כך שפנה לעמותת ער"ן אך כדי למצוא מזור למצוקתו; כך ד':

"התקשרתי כי אני אדם בודד שאין לו אף אחד בעולם, סה"כ רציתי לפרוק את הכאב שלי כי קשה לי מאוד עם הסיפור שהילדות לא רואת את אבא. רציתי לפרוק את הסיפור שלי והכאב שלי, כמו שיכולתי להיות בכותל המערבי או מול המראה ולפרוק".

ד' העיד כי בחר לפנות לעמותת ער"ן לאור עוינות שחש מצד גורמים מטפלים שהיתה לו עימם אינטראקציה בעבר, והוסיף: "עקב הכאב שלי והידיעה שלי בוודאות שהפניה לער"ן היא אנונימית ואני יודע אותו גורם שעולה לקו לא מכיר אותי ולא את גרושתי... רציתי לשפוך את כאבי באופן אנונימי".

19. במסגרת חקירתו הנגדית בבית המשפט, חזר ד' על גרסתו וטען כי לא היתה לו כוונה לאיים (על איש), וחזר על כך שלא השמיע דברי איום, לא אמר לרוטמנש שהגיע למסקנה כי עליו "לגמור" את גרושתו, אלא רק שיתף אותו בהצעה שקיבל מחבריו בכלא. בהמשך חקירתו הנגדית, השיב ד' לשאלת התובע, כך:

"אמרתי בכלא שספרתי את הסיפור האישי שלי בחצר, זה מה שספרתי לפרופ', ומן הסתם בכלא שמעו את זה אנשים שהם לא קהל מהנדסים אלא אסירים כמוני.

ש. איך ספרת להם ומה אמרו לך?

ת. השיחה גם אני שמתי לב ארכה 34 דקות. 31 דקות מהשיחה ספרתי לפרופ' כדי לפרוק את הסיפור הכואב שלי. ב 3 דקות האחרונות של השיחה אמרתי לפרופ' רק כדי שתבין שלרגע אני לא מתכוון לפגוע בה, בכלא מעשיהו, נתתי לו את הדוגמה ונתתי את התשובה שלי שמעולם אני לא אסכים שאקבל את שירותיהם לעשות רע. לעולם לא אסכים ואני לא מסכים. רציתי להדגיש לו כי עלה היבט בשיחה, כיון שאין לי שום כוונה לפגוע בה לרגע. לכן העליתי את הדוגמה הזו

ש. למה אמרת את הדברים האלה?

ת. אני? אני כרגע הדגשתי ואמרתי. רציתי להסביר שהיה משהו שהרגשתי שאולי... אמרתי את הדוגמה הזו כדי להמחיש שלא היום ולא בעתיד הרחוק ביותר אין לי שום כוונה לפגוע בה. לכן נתתי את הדוגמה

ש. נתת את הדוגמה ככוונה לא לפגוע בה?

ת. לא, הם נאמרו ב 3 הדקות האחרונות לפרופ' רוטמנש רק על מנת להסביר שאין לי לא כוונה לא בהווה ולא בעתיד לפגוע בה."

ד' העיד עוד, הפעם במסגרת חקירתו הנגדית, כך:

"השיחה נערכה 34 דקות ו 30 דקות והסתכלתי על השעון, הסיפור שספרתי לו זה הכאב האישי שלי. ואמרתי לו לקראת סוף השיחה אני אספר לך משהו. 3 דקות אחרונות של השיחה כי הוא גם אמר לי שאי אפשר להמשיך כנראה שיש להם זמן מוקצב. אז אמרתי לו איקס ווי היה במעשיהו ואנשים שם היו המומים מהסיפור והציעו את עזרתם ואמרתי להם לא הווה ולא עתיד ולא לעולם."

ד' הבהיר, לשאלת התובע, כי רוטמנש לא אמר לו מפורשות שצריך לסיים את השיחה, אבל הוא רמז לו בכך שאמר "זמננו מתקצר", וש"ממתינים לו עוד אנשים לשיחה".

20. ד' סיפר עוד, בחקירתו הנגדית, אודות מצבו האישי הקשה. לשאלת התובע האם שיתף את רוטמנש בכך שגרששו פגעה בו, השיב ד' כך: "כן בהחלט נכון. גרושתי פגעה בי. אני אדם נכה בעל מאה אחוזי נכות לצמיתות ואני 3 שנים (מ)לעזוב (ולקבל) את הפנסיה הממשלתית לא מקבל קצבת אבטחת הכנסה מהמדינה ומבקש לחם ברחוב. כאשר ביהמ"ש שואל אותי להסבר, אני מסביר שהפנסיה והבטחת הכנסה הכל מעוקל לטובת מזונות."

21. ד' הסביר, לשאלת התובע, בקשר לכך שסיפר לרוטמנש אודות המקרה במסגרתו התהלך עם סכין, כי הוא נתפס על ידי המשטרה בהיותו דר רחוב, כאשר הסכין שימשה אותו לפריסת לחם. לשאלת התובע מדוע לא מסר גרסה זו בחקירתו הנוכחית במשטרה, אלא שמר על זכות השתיקה בעניין זה, השיב כי הדברים לא קרו, והוסיף, בין היתר: "אם היה אירוע כזה הייתי נחקר במשטרה".

22. ד' השיב לשאלת התובע בקשר לאמירה עליה העיד רוטמנש שלפיה אמר הראשון לחוקר במשטרה כי "ישחט" ו"יחתוך לקוביות" את גרושתו, והסביר כי משום שהיה במצוקה נפשית גדולה פנה למיון פסיכיאטרי בבית חולים תל השומר, "ואמרתי לרוטמנש שאמרתי לפסיכיאטרית - עדיף שתאשפזי אותי כי אני בסערת רגשות גדולה ואני לא יודע מה היה בחוץ...".

23. התובע שאל את ד' אודות אמירתו לרוטמנש לפיה "נכנס לכלא אדם נורמטיבי ויצא פרופסור לפשע", וד' השיב כי הוא סיפר לרוטמנש שבמהלך שהותו בבית המעצר אבו כביר פגש עבריינים, שהם אנשים שונים מאלה שרגיל היה לראות. ד' העיד שסיפר לרוטמנש כי במהלך המאסר קרא כתבה בעיתון שם צוטט אסיר משוחרר שאמר דברים אלה, ומשם "לקח" את המשפט.

לשאלת התובע מדוע לא מסר גרסה זו בחקירתו במשטרה אלא הסתפק באמירה סתומה לפיה "אתם עושים מעצמכם פדיחה, אתם אבסורדים", השיב ד' כי אמר את הדברים רק בתגובה לשאלת החוקר מדוע הוא מחייך בעת החקירה.

24. ד' חזר על כך שהסיבה בגינה התקשר לער"ן היתה בכדי לפרוק את כאבו: "... סה"כ רציתי לפרוק את הכאב. אין לי משפחה. אין לי עם מי לדבר ורציתי לפרוק את הכאב... אדם שהכאב שלו גדול בלב אז הוא פורק אותו בפני מה שהוא יכול. כיון שאין לי משפחה וחברים בשעה הזו המאוחרת של הלילה לדבר איתם אני לא אעיר אותם אז אמרתי לעצמי תתקשר לער"ן ותספר את הסיפור. זה כל העניין...

האדם (המכר אצלו ישן -ש.ב.) בשעה 2 בלילה עזב את הבית ויצא לעבודה. הוא הציע לי לבוא לישון אצלו. זה חבר כללי שהציע לי יום אחד לשים אצלו את הראש".

ובהמשך:

"... אני על הדוכן אומר את האמת לאמיתה ולא התכוונתי לפגוע, ואני לא רוצה בעתיד לפגוע. אולי דברי" לא הובנו כי הוא עשה סלט מהדברים. אני רוצה להיות עם הכאב שלי. לא מעבר לכך."

25. ד' העיד שהוא ניתק את השיחה באופן חד-צדדי כי היה לו "לחץ גדול מבחינת צרכים בשירותים", והדגיש כי רק בשל כך ניתק את השיחה.

סיכומי הצדדים

26. התובע החל טוען בעל פה, אולם לאחר שעשה כן משך כמעט שעה תמימה, ולמעשה קרא מן הכתב, הוחלט - בהסכמה - כי בית המשפט יקבל לידיו את 18 עמודי הסיכומים הכתובים ויקראם, מטעמי יעילות וחסכון בזמן, לפני שישמע את סיכומי ההגנה.

27. התובע ביקש להרשיע את הנאשם ד', ולשיטתו - "אין מצב ביניים בו בית המשפט קובע כי הדברים נאמרו על פי מה שמציין פרופסור רוטמנש ומצד שני לקבוע שאין המדובר בעבירה".

התובע נימק בהרחבה בסיכומיו מדוע על בית המשפט לתת לגרסתו של רוטמנש את הבכורה, וטען בהקשר זה, בין היתר, כי גרסתו של הנאשם לא רק שאיננה סבירה, אלא שבחלקה הגדול - היא אף כבושה.

התובע טען כי עוד בטרם נאמרה האמירה נושא כתב האישום, לא היה בין רוטמנש לבין ד' שיח טיפולי, אלא "הפגנת כעס מלווה בסיכון ברור לצד שלישי מצידו של הנאשם כלפי כל שומע".

על פי התביעה, האמירות שהעיד אודותיהן רוטמנש, אלה שנאמרו בשלוש הדקות האחרונות של השיחה, הן "אמירות אסורות שאינן לגיטימיות", והן מעלות חשש לסכנה כזו המחייבת דיווח לרשויות. בהקשר זה, טען התובע כי אין מדובר ב"שיחת ונטילציה", והגבול הפלילי - נחצה.

אליבא דהתובע, עו"ד צוריאל שגב, המבחן האובייקטיבי בקשר ליסוד העובדתי בעבירת האיומים מתקיים, הואיל ו - "נקודת המוצא של השומע, של אותו אדם סביר, של אדוני, היא שיש אדם בעולם שיש לו מניע ברור לרצוח או לגמור או כל מונח אחר את אשתו, שניסה לעשות זאת בעבר באמצעות סכין ונתפס בכף בדרך אליה, ישב על כך בכלא, יצא פרופסור לפשע, והגיע למסקנה שעליו לעשות זאת שוב, ואף התייעץ על כך עם עבריינים".

התובע חזר על כך שאין לתת אמון בגרסתו של הנאשם, והעובדה כי הנאשם טוען מחד כי לא היו דברים מעולם, ובאותה נשימה כי דיבר מתוך מצוקה - אינה אלא העלאת טענות עובדתיות חלופיות, האסורות במשפט פלילי.

באשר ליסוד הנפשי - טען התובע כי זה מתקיים - כך לאור דבריו של ד' עצמו, לפיהם סיפר לרוטמנש כי נועץ בחבריו לכלא, רק כדי שרוטמנש לא יחשוש כי ברצונו לפגוע בגרושתו. לדברי התובע, גם אם היסוד הנפשי התגבש רק בסיום השיחה, הרי אין בכך כדי לשלול את עקרון הסימולטניות.

לקראת סיום טיעונו ביקשה התביעה להפיס את דעת בית המשפט, לבל יחשוש כי הרשעה תצנן פונים עתידיים, שכן אליבא דרוטמנש, שיחות מעין אלה - הכוללות איומים - הן יוצאות מן הכלל.

28. ההגנה ביקשה, בסיכומיה, להורות על זיכוי של ד'. הסיגורית טענה, כי אין להתמקד בשאלת המהימנות, אלא בשאלה העקרונית "האם יכול להיות מצב שאדם יעבור עבירה שנדרש לה יסוד נפשי של כוונה כאשר המאזין מהצד השני הוא אנונימי ולא מכיר את הנפשות הפועלות?". לשיטת הסיגוריה, אדם המתקשר למוקד אנונימי - אין לייחס לו יסוד נפשי של עבירת האיומים.

29. מיד לאחר שמיעת סיכומי הצדדים ניתנה הכרעת דין לפיה זוכה הנאשם מהמיוחס לו בכתב האישום, בכדי לשחררו מן המעצר לאלתר, כאמור ברישא להכרעת דין זו, ונקבע כי הנימוקים יימסרו במועד נדחה.

האיום: על הגרושה או על המתנדב רוטמנש?

30. סעיף 192 לחוק העונשין קובע כך:

"המאיים על אדם בכל דרך שהיא בפגיעה שלא כדין בגופו, בחירותו, בנכסיו, בשמו הטוב או בפרנסתו, שלו או של אדם אחר, בכוונה להפחיד את האדם או להקניטו, דינו - מאסר שלוש שנים".

31. מי הוא אותו "אדם", המאיים לכאורה במקרה זה? למי מתכוונת המאשימה, שעה שהיא טוענת כי ד' אמר דברים בכוונה "להפחיד את האדם או להקניטו", כלשון סעיף 192 לחוק העונשין? על אף שאין מחלוקת בין הצדדים על זהותו של המאיים בתיק זה, מצאתי בכל זאת להתעכב קמעה, ולהסביר, אולי לקורא שאינו משפטן, דבר או שניים[2]. ובכן: הגם שעל פי כתב האישום ד' איים באוזני רוטמנש "לגמור" את גרושתו, הרי שמבחינה משפטית - כתב האישום קובע, במפורש[3], כי המאיים אינו אלא רוטמנש, המתנדב, ולא הגרושה. ישאל השואל, הכיצד? הרי ד' איים, במפורש, "לגמור" את גרושתו, בלבד, ולא את רוטמנש, הלוא כן?

32. אפנה איפוא, בקצרה, להלכת **לם[4]** הידועה, אשר קנתה שביתה במשפט הפלילי בכל הקשור לעבירת האיומים בכלל, ולמקרה המיוחד של אמירה המושמעת באוזני אדם אחד וקיים בה מסר של פגיעה באדם אחר, בפרט; כך בית המשפט העליון באותה הפרשה: **"... נסכם ונאמר אפוא כי אמירה המושמעת באוזני אדם אחד וקיים בה מסר של פגיעה באדם אחר יכולה לעלות כדי איום אסור כלפי קולט האמירה, ואין הכרח בהוכחת "זיקת עניין" בין המאיים-קולט האיום לבין מושא האיום. בנסיבות מן הסוג שעמדנו עליו, קולט האמירה הוא עצמו המאיים, ולפיכך אין צורך שהאיום יגיע לאוזניו של מושא האיום כדי שתתקיים עבירת איומים מושלמת. אכן, בנסיבות כאלה ייתכן כי מושא האמירה אף הוא יהיה בגדר מאיים. עם זאת לצורך הרשעה בעבירת האיומים די בכך שניתן לקבוע כי קולט האמירה הוא המאיים בשל כוונת המאיים להפחידו, ואין הכרח להוסיף ולבחון אם עבירת האיומים הושלמה הלכה למעשה גם כלפי מושא האמירה.**

....

לגבי (איום) "על אדם": כאן המקום לציין כי בחיי המעשה הפער בין גישת הקליטה לגישת הביטוי אינו כה

גדול כפי שנדמה ממבט ראשון, ובמרבית המקרים שתי הגישות יובילו לתוצאה זהה. הסיבה לכך עולה מדיונו לעיל ומקביעתנו כי אין נדרשת "זיקת עניין" כנסיבה במסגרת עבירת האיומים. כפועל יוצא מקביעה זו, הרי במקרים רבים, מי שקלט את האמירה המאיימת יהיה בעצמו מאיום אף על פי שתוכנה של האמירה הופנה כלפי אחר. במקרים אלה אין הכרח כמובן בקליטה של האיום אצל האחר לצורך גיבושה של עבירת איומים מושלמת".

33. הנה כי כן, המשפט הישראלי מכיר בכך שאם פלוני מאיים באוזניו של אלמוני כי יפגע בצד שלישי, הרי הוא יוחזק כמי שאיים על שומע האיום, קולט האיום, ולא דווקא על מי שהוא מושא האיום; לענין זה, אין חובה כי לאלמוני יהיה קשר עם המאיים, או כי תהא לו "זיקה" או כל היכרות שהיא עימו. וזה בדיוק המקרה כאן: לשיטת המדינה, כאשר ד' איים באוזני רוטמנש "לגמור" את גרושתו, הרי שבכך איים על שומע האיום, רוטמנש עצמו; על פי הדין, לא משנה כי רוטמנש כלל אינו מכיר את גרושתו של ד', אין לו שום קשר עימה (במקרה דנא - הוא אפילו לא יודע מי היא), וכאמור, לא משנה גם העובדה שתוכן איומו המילולי של ד' לא הופנה כלפי רוטמנש עצמו. ההגיון שמאחורי המבנה המשפטי יוצא הדופן הזה ברור: המחוקק, או בית המשפט אשר פירש את דברו, ביקש להפליל לא רק איומים "סתם", של אדם נגד חברו ("אני ארצח אותך!"), אלא גם איום שברגיל אדם סביר שומעו - ושלוחות מופרת, מפני שהוא מפוחד או מוקנט למשמעו, אפילו הפגיעה המגולמת באיום המילולי מכוונת לאדם אחר.

איום על פגיעה בצד שלישי: המקרה הפרטי והמיוחד של יחסי מטפל - מטופל

34. בפרק הקודם ראינו, כי המשפט הישראלי בהחלט מכיר באפשרות לפיה איום של ד' נגד גרושתו, המושמע באוזני אדם אחר, שאפילו אינו מכיר אותה, יכול להפחיד או להקניט את השומע, ובכך להוות איום **כלפיו**, גם אם אותו איום כלל לא מגיע או יגיע לידיעת הגרושה.

35. ואולם, מה הוא הדין כאשר שומע האיום על צד שלישי הינו מטפל, ואילו המאיים לכאורה הוא מטופל? האם גם כאן יש מקום להחלטה של עבירת האיומים?

אך לאחרונה ממש באה לפני בית המשפט העליון שאלה זו ממש, במסגרת בש"פ 749/19 **פלוני נגד מדינת ישראל** (פורסם ביום 4.2.2019; להלן: **פלוני**). באותו המקרה, הוגש נגד פלוני כתב אישום המייחס לו עבירה של איומים; עם כתב האישום הוגשה לבית משפט השלום גם בקשה לעצור את פלוני עד תום ההליכים, וכן הוגשה בעניינו חוות דעת פסיכיאטרית שממנה עלה כי הוא מוכר למערכת בריאות הנפש, ואף ניסה בעבר לפגוע בעצמו. לצד זאת, נקבע עוד בחוות הדעת הפסיכיאטרית, כי פלוני אחראי למעשים שעליהם נסב כתב האישום, וכי הוא כשיר לעמוד לדין בגינם. בית משפט השלום קבע כי קיימת תשתית ראייתית לכאורית בכל הנוגע לעבירה המיוחסת לפלוני, וערר על החלטה זו נדחה בבית המשפט המחוזי; כך הגיע התיק לפתחו של בית המשפט העליון במסגרת בקשת רשות ערר, אשר נדונה בפני כבוד השופטת ברק-ארז. עמדתה העקרונית של הסנגוריה הציבורית היתה כי אין מקום להחלטה של עבירת האיומים במקרים שבהם אדם משיח את בעיותיו עם גורמים טיפוליים. המדינה, מנגד, סברה אחרת, ועמדה על כך שעבירת האיומים כן משתרעת על מטפל השומע איום

על צד שלישי, כאשר המאיים הוא המטופל.

אל מול עמדתה הגורפת של הסנגוריה הציבורית, עמדה המדינה על כך כי הגשת כתבי אישום במקרים מסוג זה אמורה להיעשות בזהירות ועל יסוד שיקול דעת, ברם לא הובהר מה הוא המבחן המשפטי אשר ישמש לתיחום גבולותיה או תחולתה של עבירת האיומים במצבים טיפוליים.

36. בין שתי הגישות דלעיל בחר בית המשפט העליון, להבנתי, בדרך ביניים: מחד גיסא, לא נסתם הגולל על האפשרות להגיש כתב אישום בגין איומים של מטופל נגד צד שלישי המושמעים באוזני מטפלו, בניגוד למשאלתה של הסנגוריה, אולם מאידך גיסא, עולה מהחלטת **פלוגי** המסר כי הגשת כתבי אישום כגון דא - תהא במשורה, אולי אף כחריג ממש. כך סיכמה כבוד השופטת ברק-ארז:

"...על-פניו, ומבלי לקבוע מסמרות, יכולים בהחלט להיווצר מצבים שבהם אדם יתייחס לאפשרות של פגיעה בצד שלישי בתשובה לשאלה של מטפל או במסגרת טיפול. מהיבט החובה המוטלת על המטפל לדווח על הדברים - המצב הוא ברור. אולם השאלה מה אמור להיות הערוץ להמשך ההתייחסות לדברים לאחר שבוצע הדיווח טרם זכתה למענה ונראה כי עליה להתבהר.

...

יתרה מכך, האמור עשוי במקרים המתאימים אף לשלול את קיומו של היסוד הנפשי הנדרש במסגרת סעיף 192 לחוק העונשין לפיו כוונתו של מוסר הדברים הייתה "להפחיד את האדם או להקניטו", וזאת אם נמצא כי הדברים נאמרו במסגרת הטיפול הרפואי, בתום לב ובכנות, במטרה לקבל את הטיפול המיטבי.

...

חשוב לחזור ולהדגיש: שיחה עם גורם מטפל אינה מקנה "פטור" אוטומטי מתחולת הסעיף, אולם הדברים צריכים להיות ברורים. מה עם אדם הפונה לטיפול בשל כך שהוא חש כי הוא עלול לסכן את סביבתו: האם עצם פנייתו לטיפול וחשיפת תחושותיו עולים כדי עבירה? קשה להלום את הדברים."

37. חיזוק לפרשנות לפיה בית המשפט העליון הינחה, הלכה למעשה, כי יש למעט בהגשת כתב אישום במקרים כגון דא, מצאנו בבש"פ 2551/19 **מאיר נחמני נ' מדינת ישראל** (פורסם ביום 9.4.2019), שם חזר הניגון, ואולי ביתר שאת: המדינה ביקשה לעצור אדם, לחקירה (קרי, עוד טרם הגשת כתב אישום בכלל), בשל כך שאמר לעובד סוציאלי בכלא, כי הוא "שומע קולות" הקוראים לו לפגוע בהוריו, הגם שאין הוא רוצה לעשות כן. בית משפט השלום עצר את אותו נחמני, ובית המשפט המחוזי אישר זאת, ברם בקשת רשות ערעור בה דנה כבוד השופטת ברק-ארז התייתרה, שוב[5], כאשר הודיעה המדינה כי תחזור בה מבקשת המעצר, שכן הסתמן כי לא יתגבש חומר ראיתי המצדיק הגשת כתב אישום. להלן קביעותיה של כבוד השופטת ברק-ארז בפרשת נחמני: **"בבקשה שבפני... טוען המבקש כי נסיבות ביצוע העבירה המיוחסת לו הן חריגות ויוצאות דופן, וכי יש בהן כדי להצדיק מתן רשות לערור ב"גלגול שלישי". בפתח דבריו, מלין המבקש על כך שהמדינה לא פעלה על מנת לספק מענה הולם לסוגיות שהתעוררו בבש"פ 749/19 (פרשת פלוגי, לעיל - ש.ב.). בפן המהותי, מדגיש המבקש כי קשה להלום שעבירת האיומים מתגבשת על סמך**

מחשבות אותן חלק אדם עם גורם מטפל. המבקש מטעים כי שב והבהיר שלא הייתה לו כל כוונה ממשית לפגוע בהוריו, וכי היסוד הנפשי המיוחד - בדמות כוונה להפחיד או להקניט - לא חל בעניינו. המבקש מוסיף וטוען כי ההחלטות להורות על מעצרו מתבססות על עברו הפלילי, בעוד שכלל לא ברור האם קם חשד סביר לכך שעבר עבירה...

...

כפי שעלה לאורך כל ההליך, המקרה דנן מצוי בליבתן של אותן הסיטואציות שנדונו בהחלטתי בבש"פ 749/19, שבהן מטופל מבקש לשתף גורם טיפולי במחשבותיו הקשות בניסיון לזעזוע לעזרה, להבדיל מאשר להשמיע איום על אותו גורם או על צדדים שלישיים באופן שנועד להפחיד או להקניט. לפיכך, קם ספק של ממש אם מדובר במקרה שהצדיק מלכתחילה פסיעה בנתיב החקירתי תוך מעצרו של המבקש. יש לברך על כך שהמדינה פועלת לגיבוש מדיניות מפורטת בנושא, אך דומה שניתן היה לצפות לכך שהגורמים המשטרתיים יודעו, כבר בעת הזו, למצער ביחס להחלטה הרלוונטית לעבודתם.

...

15. בהקשר הרחב יותר, ובשים לב להחלטותיהן של הערכאות הקודמות, אבהיר כי התייחסותי בבש"פ 749/19 לכך שלא כל אמירה לגורם טיפולי באשר הוא תיהנה מחסינות "אוטומטית" לא נועדה לחול על דברים שנאמרו באופן כן במסגרת טיפולית ולצורך הטיפול. מכל מקום, כפי שהובהר על-ידי המדינה, מדיניות מפורטת בנושא צפויה להיות מושלמת בהקדם."

38. נסכם איפוא, עד כאן. היכול אדם לאיים על בן שיחו, בכך שהוא משתפו בכוונה לפגוע בצד שלישי? בהחלט כן. הנכונה התשובה דלעיל גם כאשר המאיים לכאורה הוא מטופל המשתף את מטפלו בכוונה לפגוע בצד שלישי? כן, אולם מקרה כזה חייב להיות יוצא דופן, מובהק וקיצוני, עד כדי כך שבית המשפט יעדיף לתת בכורה לצורך להגן על שלום הציבור, על פני העדפת חופש הביטוי, אותו חופש שהוא חיוני, אין בלתו ממש, אם ביחסי מטפל - מטופל, ואם לעיתים ככלי ל"שחרור קיטור", ודווקא כאמצעי לגיטימי לשם מניעת התפרצות אלימה בעתיד.

39. נלך מן הכלל אל הפרט. הזה הוא המצב כאן? האיים ד' על רוטמנש בספרו לו שבכוונתו "לגמור" את גרושתו, כמפורט בכתב האישום? סבורני, כי בנסיבותיה של פרשה זו - התשובה שלילית.

ד' שיתף את רוטמנש בכאבו, בכנות ועל מנת "לשחרר קיטור", ולא התכוון לאיים עליו

40. הואיל וכאמור תתכן ביצועה של עבירת איומים של מטופל כלפי מטפלו, כאמור בית המשפט העליון, לא היה מנוס משמיעת ראיות בתיק דנא, על מנת לעמוד על הנסיבות הקונקרטיות. יתר על כן, ד' טען בכפירתו, כי לא אמר את הדברים שיוחסו לו במסגרת כתב האישום. על כן, גם מטעם זה, נדרש בירור התיק לגופו.

41. לאחר שהתברר התיק לגופו של ענין, ושמעתי את עדויותיהם של רוטמנש ושל ד' גם יחד (לצד עדים אחרים, פחות רלוונטיים לסוגיה שבמרכז התיק), הגעתי לכלל מסקנה כי תיק זה אינו בא בגדר החריגים עליהם עמד בית המשפט העליון בפרשת **פלוגי**, שכן לא התגבש היסוד הנפשי אצל ד', לפיו התכוון להפחיד או להקניט את רוטמנש.

42. אקדים ואומר כבר עתה: הכרעת הדין מתבססת על דברי העד רוטמנש, אותו אלטרואיסט המתנדב בער"ן, והנחת היסוד היא כי דבריו הם אמת לאמיתה, כך שבכל הקשור לתוכן השיחה מושא כתב האישום אני מעדיף את גרסתו על פני גרסת ד'.

43. הטעם לכך פשוט, כמעט מובן מאליו: מצד אחד, אדם, רופא עסוק, שבכל זאת מקדיש את זמנו לטובת סיוע לזולת, במסגרת התנדבות לער"ן, משך כבר למעלה משנה, בעת הרלוונטית לכתב האישום, לאחר שעבר הכשרה מטעם ער"ן. רוטמנש, הגם שעל פי כתב האישום הוא המאיום בפרשה זו, הרי שבעיני, בכל זאת, הוא עד אובייקטיבי. זאת, לא רק מפאת האלטרואיזם שבפעילותו, אלא בשל עוד שני טעמים שונים, כל אחד מהם כבד-משקל, כשלעצמו: ראשית, רוטמנש הוא לא באמת "מאיום", לפחות לא במובן הפרוזאי או ה"רגיל" של המילה. ודוק: הרי רוטמנש נמצא בקליפורניה הרחוקה, ת"ק פרסה (ויותר) מד', הישראלי, שכלל אינו יודע מי הוא המתנדב מעברו השני של הקו, והיכן הוא נמצא בכלל. רוצה לומר, שהאיום כאן הוא לכל היותר "הקנטה", כזו הנובעת מחששו של רוטמנש שמא ד' יפגע באמת בגרושתו. החשוב לענייננו, בענין העדפת גרסתו וקביעת מהימנותו של רוטמנש, על פני זו של ד', הוא שאין באמת זיקה או קשר בין השניים. אין כל אינטרס לרוטמנש להעליל או להפליל את ד', והגם שכתב האישום מייחס לד' איום על רוטמנש, הרי שמדובר באיום "משפטי", רחוק יחסית, כזה שאינו פוגע בהנחה שרוטמנש הוא אובייקטיבי ביחס לעדותו אודות ד' והדברים ששמע מפיו. קרי, אין המדובר בעד מאיום "רגיל", שברגיל יש לו היכרות קודמת או "חשבון" עם המאיים עליו, ועל כן מן הראוי להתייחס לעדותו בזהירות. לא זה המצב. אדרבא ואדרבא: רוטמנש כלל לא מכיר את ד', הוא זר לו, רחוק ממנו, מכל בחינה, ולולא סבר כי יש לנקוט באמצעים נוכח מה ששמע מד' - לא היה מכירו, או יודע מי הוא, עד עצם היום הזה. הטעם השני בגינו מצאתי להעדיף את גרסת רוטמנש ביחס לתוכן השיחה בין השניים, נעוץ בעצם התרשמותי הימנו. פשיטא, שגם מתנדב בער"ן ורופא מומחה - יכול שלא להותיר רושם חיובי על בית המשפט. ברם, לא זה המקרה כאן. לאורך עדותו הארוכה והמפורטת של רוטמנש, גם לאחר חקירתו הנגדית, התרשמתי כי רוטמנש העיד אמת, והוא מסר את שקלט וזכר מן השיחה (שאינה מוקלטת), ולא הפריז או המעיט, לכאן או לכאן. עדותו של רוטמנש היתה זהירה, מדודה, קוהרנטית, בלי כל "דרמה", והיא שכנעה את השומע. אפילו ההגנה לא ההינה לטעון אחרת. ואף זאת: הדעת נותנת, כי רוטמנש, שהצטייר בעדותו כאדם רגוע מאד, מיושב בדעתו, לא היה לוחץ - פעמיים (!) - על אותו "כפתור אדום", לולא סבר כי דבריו של ד' אינם יוצאי דופן, במשמעותם או בחומרתם.

44. ומן הצד שני, עמד ד', אדם שלפי עדותו שלו התקשר לער"ן על מנת לשתף במצוקתו ובמכאוביו; ברי איפוא, גם לשיטת ד' עצמו, וכפי שעלה גם מעדותו, במפורש, כי היה נסער, כואב, כועס ומלא עד גדותיו בתחושות הקשות שהציפו אותו בכלל, ונגד גרושתו, בפרט. הגם שד' דיבר באופן "רגוע" (לא צעק או צרח, למשל, כפי שמסר רוטמנש), הרי שעל פי **תוכן** סיפורו - ניכר בו כי היה נסער ופגוע, כעוס על גרושתו.

45. על כן, בכל הקשור לתוכן השיחה, הרי שאל מול עדותו של מתנדב אובייקטיבי, רופא, שבעדותו הותיר רושם של אדם רגוע ושקול, אל מול אדם כואב ופגוע, שנמצא בסערת רגשות שהביאה אותו להתקשר לער"ן בארבע בבוקר, מצאתי להעדיף את גרסת רוטמנש.

46. ואולם, גם בהנחה לפיה רוטמנש אכן שמע מד' את כל שמסר בעדותו, כמובא לעיל, בפרק העובדתי, עדיין - אין מקום להרשיע את האחרון בביצועה של עבירת איומים.

47. שוכנעתי כי הטעם בגינו התקשר ד' לער"ן, שאז שוחח עם רוטמנש, היה **אך ורק** רצונו לפרוק את מצוקתו הנפשית, "לשחרר קיטור" - בתום לב ובכנות, ולאורך כל השיחה לא היתה לו כוונה או מודעות ברמת הסתברות גבוהה כי אמירותיו עלולות להפחיד או להקניט את רוטמנש. מסקנה זו נסמכת על מספר נדבכים.

48. **נסיבות ביצוע השיחה.** אין מחלוקת כי השיחה של ד' לעמותת ער"ן בוצעה בשעה 04:35 לפנות בוקר, בעת שד' שהה בבית מכרו, כאשר נדדה שנתו. ד' העיד על המצוקה הנפשית שחש טרם ביצוע השיחה: הוא היה חולה במחלה נזירולוגית מסוג "טורט" (הוצג מסמך רפואי התומך בכך), דר רחוב אשר הגיע לביתו של מכר כדי "להעביר את הלילה", בחיפוש אחר קורת גג, ולו ללילה אחד. ד' סיפר - ועדותו לא נסתרה בענין זה - שמצבו הכלכלי היה בכי רע, עד כדי "חיפוש לחם ברחוב" והסביר, לשאלת בית המשפט, כי כל הכספים שמגיעים לו מעוקלים באופן מיידי לטובת חוב מזונות. ד' העיד אודות הסכסוך עם גרושתו, ועל כי הוא אב לשלוש בנות אשר אף לא אחת מהן נמצאת בקשר עימו. בהינתן כל אלה, סיפר ד' כי מצבו האישי, הכלכלי, המשפחתי וההורי - כל אלה הביאוהו למצוקה קשה, וכאשר התקשר לער"ן עשה כן רק כדי "לפרוק" את כאבו, באישון לייל, אל מול אוזן קשבת זמינה ובעלת אופי של סיוע נפשי.

49. כאן אפתח מאמר מוסגר, ואציין, כי בניגוד לעמדת התביעה בסיכומיה, הרי שכמו בחיים עצמם, איננו מצויים במצב של "שחור-לבן"; כלומר, העובדה שבמחלוקת העובדתית ביחס לתוכן השיחה בין המתנדב רוטמנש לבין ד', בחרתי לאמץ את גרסתו של הראשון, אינה מחייבת את הרשעתו של ד', כפי עמדת התביעה בסיכומיה. אסביר. ראשית, המחלוקת העובדתית בין הצדדים מתייחסת למעשה רק לשלוש - ארבע הדקות האחרונות בשיחה בין השניים, שם נשמעו האיומים לכאורה. על יתר דבריו של ד', בדבר תלואותיו ומצוקותיו - לא חלקה התביעה. אדרבא, המאשימה דווקא נתלתה בכל קשייו של ד' כדי לייחס לו מניע אמיתי ומוצק, לפיו היתה לו כוונה ממשית לפגוע בגרושתו, שכן ד' קשר סיבתי בין מצוקתו לבין פעולותיה של גרושתו. שנית: העובדה שמצאתי לאמץ, כהנחת יסוד, את הדברים שמסר רוטמנש בקשר לאותן שלוש דקות קריטיות בשיחה (מתוך כ - 34 דקות סך הכל), כאשר אין מחלוקת של ממש על יתר השיחה, אינה מצביעה בהכרח, **בנסיבות כאן**, כי ד' הוא שקרן מוחלט. למה הכוונה ב"נסיבות כאן"? ד' לא התכחש **לכל** האימרות שייחס לו רוטמנש. אדרבא, הוא הודה למשל שאמר כי "תיעב" את גרושתו. קרי, עדותו של ד' לא היתה כולה שקר אחד ארוך ורצוף. רחוק מכך. ודוק: לו היה ד' שקרן גמור, יכול היה להכחיש מכל וכל את סיפור מפגשו בכלל עם עבריינים שעזבו קשר לכאורה לפגוע בגרושתו, תחת להיכנס ל"דקויות", ולהסביר כי אך סיפר על אותו מפגש כדי להסביר שדחה כל הצעת סיוע מאותם עבריינים, וכי רצה באמצעות אותו סיפור רק להמחיש לרוטמנש כי אין בכוונתו לפגוע בגרושתו. רוצה לומר: בפני בית המשפט שיחת טלפון ארוכה, שרק סופה נתון במחלוקת, ולו מסוימת. חובת בית המשפט לקבוע מצע עובדתי, ועל כן, במתח שבין המתנדב רוטמנש לבין ד' -

ראוי לטעמי לבחור בגרסה שמסר הראשון, כפי שהסברתי לעיל. ברם, כאמור, אין משמעות הדבר כי העדפת הגרסה של רוטמנש ביחס למילים שנאמרו באותן שלוש דקות - משליכה גם על יתר השיחה, או על **כוונתו** של ד'. בית המשפט יכול בהחלט להעדיף את גרסת רוטמנש ביחס לדברים שמסר ד', ובעת ובעונה אחת להאמין לד', לאור נסיבות חייו הקשות והדברים הכנים והנוגעים ללב שמסר בבית המשפט - כי לא התכוון, כלל וכלל, לאיים, לא על המתנדב האנונימי מצידו השני של קו הטלפון, ולא על גרושתו.

50. נחזור אל נסיבותיה של שיחת הטלפון. ד' העיד כי בעבר נתקל בעיונות מצד גורמי טיפול בעברו, ועל כן פנה לעמותת ער"ן, עליהם שמע באמצעי התקשורת כמי שמעניקים סיוע נפשי, וגם משום שרצה להישאר בעילום שם. דבריו של ד' עושים שכל: סיפורים כפי שסיפר לרוטמנש, בין אם על פי גרסתו שלו וקל וחומר שעל פי גרסת רוטמנש, קשים לשמיעה או עיכול. התיעוב והשנאה לגרושתו - אינם מעוררים אמפתיה, אולי אף יש בהם להרתיע השומע (כפי שאירע לרוטמנש). מכאן, נקל להבין ולקבל את רצונו של ד', בן הזוג הנבגד (לדבריו), דר הרחוב המיוסר, שבנותיו מתכחשות לו - למצוא אוזן קשבת למחשבותיו, לשנאתו, לרחמים העצמיים, לתסכול - אצל ער"ן, שם האוזן אנונימית והשמיעה אינה שיפוטית, אצלה יוכל לפרוק את כל אלה.

51. **תוכן השיחה.** השיחה בין ד' לרוטמנש ערכה 34 דקות ועוד מספר שניות; נתון זה אינו שנוי במחלוקת. משך כשלושים דקות תמימות, תרתי משמע, גלל ד' באוזני רוטמנש את סיפורו האישי, שיתף אותו במצוקה שנגרמה לו מכך שאינו פוגש בבנותיו, סיפר לו בכאב שפגש את בתו באקראי וזו נמלטה מפניו; ד' שיתף את רוטמנש בחסרונן של בנותיו בחייו, וסיפר לו כי אחת מהן נמצאה במצוקה נפשית גדולה עד כדי שניסתה - שלוש פעמים - לשלוח יד בנפשה. ד' גילה את אוזנו של רוטמנש כי כעס על גרושתו בעקבות מצבה של הילדה, ובכלל - סיפר לו שהוא "מתעב" אותה. העובדה שד' שיתף את רוטמנש במצוקותיו האמיתיות במשך שלושים דקות תמימות, מעידה כי המשפט שנאמר לקראת סיומה של השיחה (לפי כתב האישום מדובר במשפט אחד), או אפילו שלוש הדקות בהן סיפר ד' על עברו הפלילי ועל שקרה לו בכלא ולפני כן, אינם אלא חלק - פחות נעים למשמע - מאותו "שיתוף טיפולי".

52. **עיתוי האיום.** העובדה כי רק בסיפא לשיחה עלה נושא ה"איום" הביאתני, בין יתר הנסיבות והעדויות, לכלל מסקנה, כי אותה סיומת - פחות מעשירית בזמן של השיחה כולה - אין בה כדי לצבוע את השיחה כולה (גם לא את חלקה) בצבעים פליליים. לטעמי, עצם העלאת הנושא על ידי ד' רק בסופה של השיחה, יכול לנבוע מטעם אחר, עליו לא עמדו הצדדים כלל, אך הוא בלט לעיניי. ד' מסר בעדותו, כי השיחה היטיבה עימו, היתה נעימה לו, והיא שירתה את מטרתה מבחינתו, דהיינו - "לשפוך" באוזני מתנדב ער"ן את קשייו ומצוקתו. ד' עוד סיפר, לפי תומו, כי בחלוף כשלושים דקות חש כי רוטמנש מבקש לסיים השיחה עימו. אז, ורק אז, "שלף" ד' את התוכן הקשה של השיחה, של אותם "איומים" לכאורה. רוצה לומר: כמי שמשקיף על השיחה בדיעבד, בהחלט ניתן להתרשם, או למצער - לא ניתן לשלול, כי ד' חש שהשיחה עומדת לקראת סיום (בו הוא לא רצה), ולכן, **על מנת לתפוס את תשומת ליבו של המתנדב, ובכדי לגרום לו להישאר עוד קמעה על הקו**, הוא הקצין את תוכן השיחה; ד' אמנם השיג את מבוקשו, כך שרוטמנש נשאר על הקו, אולם עם זאת, הוא הבהיל את רוטמנש כהוגן, בדבריו, ובכך הגיע עד הלום, אל ספסל הנאשמים. לא נעלמה מעיני העובדה כי רוטמנש עצמו העיד כי דווקא ניסה להאריך את השיחה, אולם אין כאן שום סתירה, להבנתי, להסבר דלעיל. ודוק: הנסיון של רוטמנש **להאריך** את השיחה נולד רק בכדי לאפשר לפסיכולוגים (שעלו על הקו לאחר שלחץ על "הכפתור האדום") להתרשם מד' ומאיומיו הלכאוריים; אלו הושמעו רק **לאחר** שחלפו שלושים דקות,

ורק משד' סבר כי רוטמנש מנסה לסיים השיחה, אז פצח ד' במה שנדמה היה לרוטמנש כאיום מצד הראשון.

53. **היעדר הזיקה בין רוטמנש (המאויס) לבין הגרושה (מושא האיוס).** בענין **לם**, קבע בית המשפט העליון, כי על מנת שתוכן אמרה מסוימת ייחשב למאיים, אין הכרח בהוכחת "זיקת עניין" בין המאויס, קולט האיוס, לבין מושא האיוס. עוד נקבע, כי המשקל שיש לייחס לקיומה או להעדרה של זיקה בין המאויס למושא האיוס הוא **תלוי הקשר**, והוא ישתנה ממקרה למקרה, וכל מקרה - לגופו. הקביעה דלעיל אמנם נאמרה אגב דיון אודות הרכיב ההתנהגותי של היסוד העובדתי, אולם בכל זאת, ראוי לזכור כי בית המשפט קבע כי ניתוחם של הנתונים השונים יעשה תוך הסתמכות על ההיגיון, על השכל הישר, ועל ניסיון החיים. "זיקת העניין" אינה אלא נסיבה אחת מתוך כלל הנסיבות העובדתיות האופפות את מסירת האיוס, ותישקל יחד עימן. הגם שהדיון בענין **לם** התמקד בתוכן האיוס במובנו העובדתי, כאמור, הרי שבענייננו, להעדר הזיקה יש משמעות רבה גם בקשר ליסוד הנפשי. על פי ההיגיון, ניסיון החיים והשכל הישר, נקל בעיניי, גם לאחר ששמעתי את עדותו של ד', כי הלה **לא התקשר לער"ן, על מנת להפחיד אדם, מתנדב אנונימי, בכך שיפגע בגרושתו, אותה, אין חולק, אין המתנדב מכיר, ואין כל סיבה או טעם, בוודאי לאור ניתוח השיחה עצמה, לכל אורכה, כי ד' יצפה כאפשרות קרובה לוודאי שאמירה זו עלולה להפחיד את המתנדב.** זאת ועוד - העדר הזיקה בין המתנדב רוטמנש לבין גרושתו של ד' נשמר במשך כל השיחה, והשכל הישר מחייב את המסקנה לפיה ד' לא התכוון להפחיד את רוטמנש בפגיעה בגרושתו, אותה רוטמנש אינו מכיר כלל. רוצה לומר: כשאדם מאיים על זולתו, הוא מצפה לתגובה מסוימת. על פי סעיף החוק, הוא מבקש להפחיד או להקניט את קולט האיוס. במקרה דנא, כאשר ד' יודע כי השיחה אנונימית, כי הוא עצמו יוותר עלום, וכי גם המתנדב אינו מזוהה, והוא הדין ביחס לגרושה - קשה, קשה מאד להניח, כי הכוונה היתה להפחיד או לאיים. למצער, ורק לחלופין, חייב לטעמי להתעורר לפחות ספק בדבר הנחה זו. כאמור, המשפט אינו שולל קיומו של איום במצב דברים זה, אולם ברי שמדובר בחריג, קל וחומר בן בנו של קל וחומר שיהא הדבר חריג שבחריג כאשר "שיחת האיוס" צבועה כולה בצבעים טיפוליים, של פלוגי המתקשר לער"ן, והוא שוטח משך דקות ארוכות, לא פחות משלושים (!), את צרותיו ומכאוביו, ורק לבסוף - אולי כדי למנוע את סיום השיחה - הוא מקצין לכלל מלל שיש בו להבהיל את שומעו.

54. איני סבור כי בדברים שאמר ד' למתנדב רוטמנש בשלוש הדקות האחרונות לשיחתם, הוא ביקש לאיים עליו. ראשית, ניכר היה בד' כי דבריו בבית המשפט, כאילו לא התכוון כלל לפגוע באיש, אכן יצאו מהלב, היו כנים. שנית: אם רוצה אדם לאיים על זולתו (ולו על דרך איוס על צד ג'), מדוע יתקשר אליו, יעביר שלושים דקות תמימות בסיפורים ומעשיות, ורק לקראת הסוף ממש - ישלוף את האיוס? תשובת התביעה לתמיהה זו, כאילו אין מניעה שהיסוד הנפשי של עבירת האיומים יתגבש לקראת סיום השיחה, באופן שאינו שולל את עקרון הסימולטניות, איננה משכנעת, לטעמי, בנסיבות מקרה זה. שלישית: מה טעם באיוס על אדם אנונימי, שהמאיים אינו יודע מי הוא, והמאויס לכאורה אינו יודע כלל מי הוא המאיים? מה "שווה" איוס כזה? איזה מן איוס הוא זה, שהמאויס אינו מכיר את המאיים, וההפך, וגם - בנסיבות מיוחדות אלה - המאויס אף אינו מכיר גם את צד ג'?

55. אבל כאמור, גם אם נניח כי יתכן מצב היפותטי שבו איוס כזה יקרום עור וגידים, לא זה המקרה, בנסיבות הספיציפיות כאן, בו האמנתי לד' כי לא התכוון לאיים על איש. לא למותר להדגיש: אני מאמין, בהחלט,

לרוטמנש, כי בהחלט נבהל (Alarmed, באנגלית), אולם אין בכך משום סתירה: יכול אדם להשמיע דברים קשים, מבהילים, ויכול שומעם להתבהל, אף לחוש מאוים, סובייקטיבית, ועדיין - לא תהא זו עבירה. הכיצד? ובכן, אם השומע הוא מתנדב בער", עמותה המגדירה עצמה כמי ש - "מעניקה שירות הומניטרי, המציע עזרה ראשונה נפשית בטלפון ובאינטרנט, תוך הקפדה גמורה על סודיות ועל אנונימיות"[6], הרי שכל הדברים הקשים שאומר מוסרם, אפילו ייראו בהקשר אחר כאיומים - לאו איומים המה, מבחינה משפטית והומניטרית, כאחד. פשיטא, כי לו היה ד' אומר את אותם הדברים לגרושתו, או אפילו לחבר או מכר, בין הוא מכיר את גרושתו של ד' ובין אם לאו, סביר כי היה מורשע בדיון. ברם, לא כך הם פני הדברים עת הם נמסרים, באישון ליל ובהשפעת מצוקה אנושית קשה, למתנדב של ער". אדרבא, אלך צעד אחד נוסף ואומר, כי בהחלט ייתכן כי הדברים שאמר ד' - היו נתפסים כמפלילים, זולת אם נאמרו אך ורק לגוף מטפל, כער", למשל.

56. זה המקום לעצור, רק לרגע, ולהסיר מעל השולחן את טענתה של המאשימה, שכאילו נרמזה בין השורות, ביחס לכך שער"ן אינו "מטפל", ולכן קביעות בית המשפט העליון בדבר שיחות בין מטפל למטופל לא חלות בענייננו. מדובר בטענה חלשה, ולא פלא שנטענה בלשון רפה. ודוק: כל תינוק של בית רבן יאמר לך שלער"ן מתקשרים בכדי להביע מצוקה ולהיעזר בהשומע, ולו בעצם השמיעה, בלבד, פעולה שיש לה סגולה תראפית מסוימת. טענת התביעה כאילו בתחילת השיחה אמר ד' לרוטמנש "אינך יכול לעזור לי" - ומכאן יש ללמוד על היעדר יחסי מטפל - מטופל, אינה משכנעת, בלשון המעטה. דבריו של ד' לרוטמנש, בתחילת השיחה - "לא תוכל לעזור לי", או בדומה, אינה אלא ביטוי לייאוש בו היה נתון, סוג של פתיח בו סופק המטופל את כפיו, וכאילו מתרה או מאתגר את השומע, כי אבוי - המצב כל כך מייאש, שאין איש יכול לעזור... עובדה היא, שאחרי אותה פתיחה "דרמטית", מחווה של ייאוש פאסיב-אגרסיבי, ממשיך ד' לשוחח, עוד למעלה משלושים דקות (!). הרי לכם, כפי עדותו של ד': עצם הדיבור, הידיעה ש"מישהו שומע אותי", כמאמר המשורר, היא - היא שמהווה את הטיפול, את חבישת הפצעים הכואבים, ובה, כשלעצמה, יש משום סיוע.

57. לגבי דידי, גם על פי גרסתו של רוטמנש, לפיה סיפר לו ד' כי **בעבר** הצטייד בסכין גדולה ורצה לפגוע בגרושתו[7], אין בכך כדי לשנות מאופיה ה"טיפול" (ולו על דרך "שחרור קיטור") של השיחה. מעבר לכך שנושא זה כלל לא הופיע בעובדות כתב האישום, אין בכך כדי לשנות ממסקנתי שד' לא התכוון בשום שלב של השיחה להפחיד או להקניט את רוטמנש. ד' שיתף את רוטמנש באירוע שהיה, כפי שהוא חווה אותו בעבר. הגם שברי כי הדברים אינם נעימים למשמע, אין בהם אלא שיתוף מתוך רצון לספר על דברים שקרו, על מנת להסתייע, או למצער - לקבל אוזן קשבת ולשפוך אצלה את הקורות אותו עד אז. גם בשלוש הדקות האחרונות של השיחה, במסגרתן אמר ד' לרוטמנש כי הוא הגיע להחלטה "לגמור" את גרושתו, לא השתנה דבר מבחינת המטרה הראשונית של השיחה - כפי שהוכחה - לפרוק את שעל ליבו ולנסות לקבל מזור לכאביו ותחושותיו הקשות.

58. נסיבותיה של פרשה זו מתיישבות איפוא, הרבה יותר, עם גישתה ופרשנותה של ההגנה: ד' התקשר לתנות צרותיו בפני אוזן ידידותית, אנונימית, כזו שאמורה וצריכה להכיל גם מילים ומחשבות קשות, אפילו מבהילות. "אנושי הנני, וכל דבר אנושי אינו זר לי"[8], אמר המחזאי הרומי טרנטיס. ובכן, היש בן אנוש שלא חשב, חלם, מאודו, לפגוע במאן שהוא שגרם לו למכאוב? מזל הוא, איפוא, שאין עונשין על מחשבות שבלב, שאילולא כן - הכל היו חובשים, בשלב זה אחר, את בית האסורים. וכאשר מקננת מחשבה נוראית או נקמנית בליבו של אדם,

עדיף לו, גם לנו, כחברה, שידבר אודות אותם חלומות, ישתף בהם, "יפרוק" אותם מילולית, ובכך יקטן הסיכוי של הוצאתם מן הכוח אל הפועל.

59. הגישה דלעיל אינה חדשנית או פורצת דרך. ראו, רק למשל, את רע"פ 8736/15 בר נ' מדינת ישראל (ניתן ביום 17.1.2018), ואת המובאות דשם, אז קבעה כבוד השופטת ברק-ארז את הדברים הבאים: "כידוע, עקרונות היסוד של שיטתנו המשפטית הם חלק אינטגרלי משיטת הפרשנות התכליתית (ראו בהרחבה: אהרן ברק פרשנות במשפט כרך ב - פרשנות החקיקה 440-417 (1993)). אחד מעקרונות היסוד אשר לרקעם צריכים להתפרש דברי חקיקה, ובכלל זה חקיקה פלילית, הוא חופש הביטוי (שם, בעמ' 460-462). בהמשך לכך, בפסיקה ענפה של בית משפט זה נקבע כי פרשנותה של עבירה המגבילה את חופש הביטוי, כדוגמת העבירה שבפנינו, צריכה להיעשות תוך איזון בין הערכים המוגנים שאותם היא משרתת לבין שמירה על זכות האדם לחופש ביטוי (רע"פ 5991/13 אליצור סגל נ' מדינת ישראל, [פורסם בנבו] פסקאות 22-23 (2.11.2017) (להלן: עניין אליצור סגל)). במסגרת כך נקבע כי על בית המשפט לאמץ פרשנות אשר תוביל לכך שהפגיעה בחופש הביטוי תהא מידתית ולא תעלה על הנדרש (עניין אליצור סגל, בפסקאות 23-27; ע"פ 2831/95 אלבה נ' מדינת ישראל, פ"ד נ(5) 221, 288-289 (1996)).

52. לחופש הביטוי מספר תכליות חשובות, שאין זה המקום לעמוד על כולן (ראו: ראם שגב (בהנחיית מרדכי קרמיניצר) חופש הביטוי - הצדקות וסייגים 80-159 (2008) (להלן: שגב); ברק מדינה דיני זכויות האדם בישראל 440-442 (2016) (להלן: מדינה)). זו הרלוונטית במיוחד לענייננו היא השימוש בחופש הביטוי כאפיק להבעת תרעומת ולפורקן של רגשות שליליים, בבחינת "שחרור קיטור" (ראו: שגב, בעמ' 149-150; מדינה, בעמ' 441). פסיקתו של בית משפט זה הדגישה כי מתן אפשרות לפרטים להתבטא, גם אם בצורה קיצונית ומכעיסה, עדיף במקרים רבים על השתקה ודיכוי שעלולים להביא בסופו של דבר להתפרצות אלימה. בהקשר זה צוין כי "הביטוי הוא שסתום רב-עוצמה העוצר בעד האלימות הפיזית מלהתפרץ" (רע"א 10520/03 בן גביר נ' דנקנר, [פורסם בנבו] פסקה 17 לפסק דינו של השופט (כתוארו אז) ריבלין (12.11.2006)) וכי "הקיטור החברתי מוצא ביטוי במסלול השקט של הביטוי, ולא במסלול האלים של המעשים" (בג"ץ 399/85 כהנא נ' הועד המנהל של רשות השידור, פ"ד מא(3) 255, 276 (1987)). דברים אלה, שנאמרו אמנם בהקשרים הנוגעים בעיקרם לספירה הציבורית ולמישור היחסים של הפרט מול השלטון, יפים בשינויים המחויבים גם להקשרים אחרים." וראו גם את קביעות בית המשפט העליון בעניין פלוני, לעיל, שכאילו נכתבו ממש לענייננו:

"...השאלה מתחדדת לנוכח העובדה שאמירות מסוג זה עשויות לבטא מצוקה ולשמש כקריאה לעזרה. אף עשויה להיות להן חשיבות חברתית טיפולית כאשר הן נמסרות לגורם רפואי מוסמך במובן זה שהן יאפשרו הענקת טיפול מיטבי למוסרן. על רקע זה, האיזון החברתי בין התכלית הפלילית של סעיף 192 לחוק העונשין לבין השמירה על זכות היסוד לחופש ביטוי עשויה להשתנות (ראו והשוו: רע"פ 8736/15 צוברי בר נ' מדינת ישראל [פורסם בנבו] (17.1.2018))."

60. על בית המשפט, ועוד לפני כן - על התביעה הכללית, להימנע מדיכוי אמירות מסוג זה, אלא יש להגן עליהן ולחסותן תחת חופש הביטוי, בין היתר בכדי למנוע "אפקט מצנן", שאחריתו עלולה להביא להתפרצות אלימה

בפועל, תחת "אלימות דיבורית", שלא ניתן יהא לנקזה עוד, אולי אף לטפל במי שמשמיעה, מחשש להסתבכות בפלילים. ראו לענין זה את קביעת בית המשפט העליון בענין **בר[9]**, לעיל, כך:

"ריסונו של חופש הביטוי על-ידי המשפט הפלילי במצבי מצוקה שבהם מתעוררות אצל אדם מחשבות אובדניות עלול להוביל אפוא לאפקט מצנן על השמעת תחושות של מצוקה וייאוש - בפני קרובי משפחה וחברים או בפני גורמים טיפוליים ורשויות רוחה (השוו: ענין אליצור סגל, בפסקה 22)".

הדברים יפים גם לענייננו, בשינויים המחויבים בלבד.

61. בשולי הדברים ובטרם חתימה: על מנת שלא לפגוע בנאשם עצמו, אשר זוכה, ובמיוחד לא בבנותיו או בגרושתו, שהכרעת הדין פותחת צוהר אליהן ואל חייהן, אל פרטיותן, מי יותר ומי פחות, **אני מורה על איסור פרסום שמות כל המעורבים בפרשה, למעט שמו של העד פרופסור רוטמנש.** זה המקום לציין, למען הסר ספק, כי אין לקרוא את הכרעת הדין ככזו שיש בה ולו שמץ של ביקורת כלפי רוטמנש. ההפך הוא הנכון: לא רק שהאיש מתנדב ועוזר לזולת, ועל כך ראוי הוא להוקרה, אלא שבהחלט יתכן כי רבים וטובים, כמותו (בוודאי מתנדב "טרי" יחסית, כפי שהעיד על עצמו), היו נבהלים ונוהגים כמותו, רק מתוך מטרה שלא ייפגע איש. על פועלו, עדותו והתנהלותו של פרופסור רוטמנש אומר - יישר כוח.

62. סוף דבר: השיחה בין ד' לבין ער", לא היתה אלא תרגום מצוקתו של הראשון למילים והרהורים, ושחרור קיטור מצידו; בנסיבות אלה, לא התקיים בד' היסוד הנפשי, ועל כן אין הדברים מהווים איום. אני מורה, איפוא, על זיכוי הנאשם.

זכות ערעור לבית המשפט המחוזי בתל אביב תוך 45 ימים.

ניתנה היום, כ"ה ניסן תשע"ט, 30 אפריל 2019, במעמד הצדדים.

[1] כל ההדגשות, בכל הציטוטים המופיעים בהכרעת הדין - אינן במקור.

[2] המשפטים המיומנים רשאים לדלג לסעיף 34 להכרעת הדין.

[3] ראו סעיף 3 לפרק העובדות בכתב האישום.

[4] רע"פ 2038/04 לם נ' מדינת ישראל (פורסם ביום 4.1.2006).

[5] גם בפרשת פלוני, לעיל, הודיעה המדינה שתחזור בה מהגשת כתב האישום נגד הנאשם; חרף זאת מצא בית המשפט העליון להעיר ולהנחות להבא; דומה כי ההנחיה לא חילחלה די הצורך.

[6] הגם שהדבר הוא בבחינת ידיעה שיפוטית של ממש, ראו את אתר ער"ן
http://www.eran.org.il/?page_id=5714

[7] תשומת הלב לכך, שגם בפרשת פלוני וגם בפרשת נחמני, היו המאיימים לכאורה בעלי עבר רלוונטי, שהיה בו כדי לבסס את החשש באוזני השומע, ובכל זאת קבע בית המשפט העליון את שקבע.

[8] Homo sum: humani nihil a me alienum puto

[9] מראה המקום בסוף הציטוט שבסעיף 57 לעיל.